

два десятиліття чисельність населення зросла, а в містах Котовськ, Марганець, Миргород, Охтирка воно майже стабілізувалось, і їх можна розглядати як резерв для нового будівництва і реконструкції промислових об'єктів.

В сучасних умовах виникла критична необхідність реанімації багатьох об'єктів ВПК, значна частина з яких розташована в середніх містах України. Враховуючи стратегічне значення підприємств оборонного комплексу, варто розглянути питання про їх переміщення в міста центральної і особливо західної України, що дало б потужний поштовх для розвитку продуктивних сил аграрно-індустріальних регіонів.

Література

1. Долішній М. І., Побурко Я. О., Карпов В. І. Про рівномірність економічного розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – №2. – С. 7-17.
2. Доценко А. І. Територіальна організація розселення (теорія і практика). – К., НАН України ВРПС України, – К, Фенікс, 2010. – 536 с.
3. Заваріка Г. М. Трансформація розселення населення у високо урбанізованих регіонах (Луганська область). Регіональні проблеми України. Херсон, ХПУ, 2007. – С. 86-90.
4. Заставний Ф. Д. система міських поселень агропромислового регіону. – Тернопіль: Ред. вид. відділ ТНПУ, 2005. – 160 с.
5. Івченко А. М. Міста України: довідник – Київ, НВП «Картографія», 1999. - 136 с.
6. Регіональне розселення в Україні – стан і прогноз. – К: ВРПС України НАН України, 2007. – 377 с.

УДК 331.105

*Лілія Головка,
Валентина Жаховська,
Орест Цісецький*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Розглянуто проблему розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів. Обґрунтовано необхідність підвищення ролі суспільно-державного управління та міжрегіонального договірної моделювання, доцільність формування індивідуальних моделей розвитку сільських шкіл, створення при районних відділах освіти Інформаційних центрів допомоги сільському вчителю.

Ключові слова: сільський населений пункт, соціальна інфраструктура, управління, освітні послуги, моделі розвитку сільських шкіл,

The problem of social infrastructure in rural areas. The necessity of increasing the role of social and public administration and regional modeling contract, the feasibility of forming individual models of rural schools, the establishment of the District Education Department Information centers for rural teachers.

Keywords: rural settlements, social infrastructure, management, educational services, models of rural schools

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України особливої уваги заслуговує проблема розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів. Погіршення демографічної ситуації, згорання виробничо-

господарської діяльності та недостатнє фінансування сільських територій призвели до згортання їх інфраструктурного забезпечення у соціальній сфері та освіті зокрема.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Проблемам розвитку сільських територій присвячено немало робіт як в Україні, так і в інших країнах. Найбільш вагомими є дослідження, представлені в працях багатьох українських учених, зокрема О. Г. Булавки, О. Д. Гудзинського, О. Ю. Єрмакова, Г. І. Купалової, І. І. Лукінова, Е. М. Лібанової, М. Й. Маліка, Є. В. Мішенка, В. М. Нелепа, О. М. Онищенко, К. В. Прокопишак, І. В. Прокопи, В. П. Рябоконт, М. П. Сахацького, Л. О. Шепотько, В. В. Юрчишина та ін. Різні аспекти управління в системі освіти висвітлено у наукових працях В. Андрущенко, Є. Березняка, В. Бондаря, С. Гончаренка, В. Гончарової, В. Затуренської, М. Згуровського, І. Зязюна, Л. Даниленко, М. Дарманського, Г. Єльнікової, Л. Калініної, С. Каркліної, Ю. Конаржевського, М. Кондакова, М. Корніяки, В. Кременя, І. Лікарчука, В. Маслова, В. Олійника, Н. Островерхової, О. Савченко, О. Сухомлинської, П. Худомінського, М. Шкіля, М. Ярмаченка та інших.

Питання оптимізації мережі освітніх закладів неодноразово обговорювали на парламентських слуханнях, виносилося на розгляд територіальних громад. Назріла гостра потреба у створенні такої соціальної інфраструктури сільських населених пунктів, яка б враховувала освітні запити сільського населення, забезпечувала ефективне використання фінансових, матеріально-технічних та кадрових ресурсів. **Метою** статті є дослідження сучасного стану розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів та розроблення пропозицій щодо її реформування та розвитку.

Виклад основного матеріалу досліджень. За даними Державної служби статистики України, на початок 2013/14 навч. р. кількість загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості становила 12467 од. (64,6 % від загальної кількості по Україні) (табл. 3). У 2013 р. в Україні закрито 161 школу в сільській місцевості [7]. У більшості випадків таке закриття було обумовлене скороченням учнівського контингенту, що своєю чергою призводило до зменшення кількості навчальних годин у школах, тижневого навантаження вчителів, зростання кількості малокомплектних шкіл. Так з 2000 р. кількість учнів в сільських ЗНЗ скорочувалась і у 2013/14 навч. р. їх кількість склала 4,2 млн. учнів, що у 1,6 раза менше, ніж у 2000 р. (табл. 1). Перетворення значної кількості сільських шкіл в малокомплектні призвело до зниження якості надання освітніх послуг через низку об'єктивних причин (у школах з малою наповнюваністю учнів один учитель викладав кілька навчальних предметів; у більшості класів, де менше 5-ти учнів, організовували індивідуальне навчання; не було повноцінної позакласної, спортивно-масової, виховної роботи, що не сприяло соціалізації учнівської молоді. Також ускладнювалася організація харчування, медичного обслуговування дітей).

У цілому в Україні малокомплектними є 4279 шкіл, що становить майже 1/3 загальної кількості сільських шкіл країни (табл. 2) [8].

У регіональному аспекті найбільш гострою ситуація із кількістю малокомплектних шкіл була у Чернігівській та Сумській областях. Так, у 2011/12 навч. р. в Сумській області майже третина шкіл вважалася малокомплектними (284 школи з 391 сільської школи), а в деяких районах майже всі школи відносили до цієї категорії (у Ямпільському та Середино-Будському районах було 100 % таких шкіл, у Путивльському – 95,8 %, у Білопільському – 90,9%, у Буринському – 87,5%) [9]. На Прикарпатті кожна четверта школа малокомплектна. За даними Міністерства освіти і науки України з 750 шкіл Івано-Франківської області 202 – малокомплектні (26,9 %). Щоб зменшити тиск на бюджет у цих закладах відділами освіти райдержадміністрацій розроблено та затверджено плани оптимізації мережі закладів освіти до 2015 року [7].

Разом з тим за даними Державної служби статистики України в 2012 р. 9,5 тис. ДНЗ (58 % від загальної кількості ДНЗ України) виховували 313 тис. дітей. Таким чином, рівень охоплення сільських дітей дошкільними навчальними закладами становив 38 %, що у 2,1 раза більше, ніж 2000 р. (табл. 3).

Аналіз міжрегіональних відмінностей охоплення дітей дошкільними навчальними закладами у сільській місцевості показав, що у ряді областей (Волинській, Дніпропетровській, Запорізькій, Луганській, Тернопільській і Харківській) цей показник є нижчим за середньоукраїнське значення, а найгірша ситуація в Івано-Франківській, Львівській та Рівненській областях, де рівень охоплення дітей дошкільними закладами становив відповідно 20 %, 23 %, 27 % чисельності дітей певного віку (табл. 4). У загальній чисельності дітей дошкільного віку дітей у віці 6 років – 27,2 %, 7 років – 1,8 %, які становлять резервний потенціал і є вагомим фактором дезактивації процесу оптимізації загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості.

Таблиця 1

Загальноосвітні навчальні заклади України (на початок навчального року)

Показник	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2010/11	2012/13	2013/14
Кількість закладів - усього, одиниць	21825	22255	22210	21589	20300	19672	19294
з них у сільській місцевості – усього, одиниць	15135	15264	14927	14312	13283	12799	12467
Кількість учнів – усього, осіб	7131791	7142591	6763985	5399193	4299228	4221909	4203978
з них у сільській місцевості – усього, осіб	2194990	2249092	2245640	1845309	1405878	1319573	1288913
Кількість учнів у розрахунку на 10 000 населення (міські поселення та сільська місцевість)	1373	1392	1383	1151	939	927	923
Кількість учнів у розрахунку на 10 000 сільсько-го населення	1302	1354	1396	1226	980	930	909

Джерело: [6, С. 13]

Таблиця 2

Кількість малокоплектних шкіл України

Роки	Всього, одиниць	З них		
		до 10 учнів у школі	до 40 учнів у школі	до 100 учнів у школі
2008-2009	3 796	806	1 210	1 780
2010-2011	4 383	599	1 456	2 328
2012-2013	4 584	504	1 559	2 521

Джерело: За даними МОН України [7].

Усі ці зміни відбувалися на тлі ініційованих урядом радикальних перетворень у сфері освіти: формування різнорівневої освітньої програми, запровадження інноваційних технологій навчання, оптимізації режиму функціонування управлінських структур. В сільській місцевості отримали розвиток нові форми загальноосвітніх закладів. Так, у 2013/14 навч. р. функціонувало 32 гімназії, 36 ліцеїв, 10 колегіумів, 2370 навчально-виховних комплексів (показник збільшився у 1,5 рази за останні чотири роки) (табл. 5).

З метою розв'язання проблемних питань у сфері інфраструктурного забезпечення соціальної сфери сільської місцевості, освіти зокрема, доцільно впровадити ряд конкретних заходів.

Кількість дошкільних навчальних закладів (на кінець року)

	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2009	2010	2011	2012
Кількість закладів, тис.	16,3	15,3	15,0	14,9	15,1	15,1	15,3	15,5	15,6	16,1	16,4 ¹
у міських поселеннях	7,4	6,9	6,7	6,7	6,7	6,6	6,6	6,7	6,7	6,8	6,9
у сільській місцевості	8,9	8,4	8,3	8,2	8,4	8,5	8,7	8,8	8,9	9,3	9,5
У них місць, тис.	1117	1060	1053	1040	1056	1063	1084	1121	1136	1171	1204 ²
у міських поселеннях	832	790	782	767	773	780	789	814	821	843	864
у сільській місцевості	285	270	271	273	283	283	295	307	315	328	340
Чисельність дітей у закладах, тис. осіб	983	977	973	996	1032	1081	1137	1214	1273	1354	1428
у міських поселеннях	824	809	807	820	840	877	816	972	1012	1063	1115
у сільській місцевості	159	164	170	176	192	204	221	242	261	291	313
Охоплення дітей закладами											
(у відсотках до чисельності дітей відповідного віку)	40	48	49	50	51	55	54	53	53	55	59
у міських поселеннях	52	65	65	65	64	66	66	64	64	65	69
у сільській місцевості	18	21	22	24	27	29	31	31	32	35	38
Чисельність дітей у закладах											
у розрахунку на 100 місць	88	92	93	96	98	102	105	108	112	116	119
у міських поселеннях	99	102	103	107	109	112	115	119	123	126	129
у сільській місцевості	56	61	63	65	68	72	75	79	83	89	92

¹ З них 0,7 тис. закладів не працювали. Третина зазначених закладів (35%), не була придатна для цільового використання або перебувала на капітальному ремонті, інші (65%) не працювали внаслідок відсутності дітей, а також незабезпечення паливом, електроенергією, фінансуванням тощо. 23% закладів не працювали 6–10 років, а 46% – понад 10 років.

² Не враховані місця у дошкільних закладах, що не працювали протягом року або більше з будь-якої причини.

Джерело: [11, с. 421].

Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами за регіонами
(сільська місцевість; у відсотках до чисельності дітей відповідного віку)

	1995	2000	2005	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	28	18	27	29	31	32	31	32	35	38
Автономна Республіка Крим	33	14	22	24	28	29	29	30	30	34
Вінницька	34	23	32	35	37	38	37	40	39	43
Волинська	20	8	18	23	27	28	27	28	29	32
Дніпропетровська	35	21	31	32	33	32	31	32	32	36
Донецька	43	35	43	41	40	40	38	38	38	41
Житомирська	18	10	20	22	24	26	29	31	40	46
Закарпатська	22	14	27	30	31	33	33	34	44	45
Запорізька	34	16	24	26	28	29	29	31	32	35
Івано-Франківська	8	6	12	13	15	16	16	17	18	20
Київська	35	30	39	42	44	47	46	46	46	51
Кіровоградська	36	19	30	33	33	34	34	35	37	40
Луганська	35	12	19	21	22	22	21	24	26	34
Львівська	8	7	10	12	13	15	15	17	20	23
Миколаївська	40	24	37	39	41	42	40	43	47	51
Одеська	30	22	36	36	37	38	33	34	35	38
Полтавська	37	24	29	32	33	34	33	34	36	40
Рівненська	14	6	12	15	18	20	21	23	26	27
Сумська	34	33	35	37	44	45	47	46	49	54
Тернопільська	24	16	24	24	27	29	28	29	31	33
Харківська	38	25	21	22	25	27	26	27	29	33
Херсонська	34	25	34	40	41	44	45	47	49	52
Хмельницька	30	30	43	45	47	46	46	46	48	48
Черкаська	48	32	50	52	53	53	53	51	52	57
Чернівецька	16	10	30	32	35	37	38	39	42	44
Чернігівська	21	12	17	20	23	23	24	24	27	30
м. Київ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
м. Севастополь	48	62	45	46	46	43	40	34	41	43

Джерело: [2, С. 13]

Розподіл нових форм загальноосвітніх закладів за видами на початок навчального року

Показник	Рік	Денні загальноосвітні навчальні заклади усього, одиниць	У тому числі I-III ступенів	Із загальної кількості закладів				Із загальної кількості комплексів	
				гімназії	ліцеї	колегіуми	навчально-виховні комплекси (об'єднання), всього	школи-садки	санаторні школи
Кількість закладів усього, одиниць	2010/2011	20 095	12 292	594	386	45	2 356	1 898	49
	2011/2012	19 690	12 217	580	377	45	2 590	2 087	47
	2012/2013	19 497	12 174	576	373	47	2 989	2 425	47
	2013/2014	19 126	12 099	562	348	45	3 298	2 699	45
У тому числі у сільській місцевості	2010/2011	13 269	6 739	33	37	10	1 540	1 456	9
	2011/2012	12 956	6 692	32	36	9	1 754	1 667	8
	2012/2013	12 784	6 666	33	35	10	2 100	2 007	7
	2013/2014	12 453	6 603	32	36	10	2 370	2 239	6
Кількість учнів усього, осіб	2010/2011	4 228 150	3 701 801	290 931	150 926	25 488	454 795	208 458	X ⁴
	2011/2012	4 225 276	3 724 278	291 249	157 077	26 623	493 101	225 870	X ⁴
	2012/2013	4 159 756	3 681 379	289 630	150 374	27 069	540 634	263 969	X ⁴
	2013/2014	4 150 437	3 680 735	283 086	142 807	26 530	584 299	286 436	X ⁴
У тому числі у сільській місцевості	2010/2011	1 391 787	1 051 417	7 852	6 676	2 273	144 985	118 775	X ⁴
	2011/2012	1 348 930	1 027 847	7 398	6 788	1 716	160 798	134 821	X ⁴
	2012/2013	1 307 603	1 003 855	7 994	5 854	1 858	188 985	163 167	X ⁴
	2013/2014	1 279 980	982 584	7 769	6 482	1 786	212 598	182 309	X ⁴
Кількість учителів усього, осіб	2010/2011	510 613	407 370	29 421	16 449	2 459	56 624	32 972	591
	2011/2012	504 466	404 593	28 900	16 640	2 417	60 876	35 435	601
	2012/2013	506 151	405 939	28 941	16 326	2 552	69 859	42 863	589
	2013/2014	504 382	404 290	27 983	15 299	2 505	77 342	48 254	593
У тому числі у сільській місцевості	2010/2011	233 657	156 613	967	977	325	26 825	23 668	122
	2011/2012	230 039	155 398	943	960	270	29 613	26 270	109
	2012/2013	231 102	156 571	974	907	289	36 502	32 654	84
	2013/2014	230 064	155 467	969	1 004	284	41 762	37 887	75

Джерело: [3-6, С.20

Підвищення ролі суспільно-державного управління та міжрегіонального договірною моделювання, яке передбачатиме об'єднання ресурсів кількох громад за участю держави для вирішення окремих завдань функціонування та модернізації освіти на даних територіях. У контексті регіоналізації та децентралізації слід надати більші повноваження територіальним громадам. З метою підвищення якості навчання слід сприяти створенню освітніх округів в яких діятимуть громадські ради з представників: місцевого самоврядування, управління освітнього округу громадських організацій, ЗМІ, учасники освітнього процесу.

Навчаючись у школі за місцем проживання, дитина за особистим розкладом може відвідувати заняття з поглибленого вивчення окремих предметів в опорному навчальному закладі, брати участь в освітніх, спортивних, культурних програмах інших установ, що входять до складу освітнього округу. Це музичні та спортивні школи, бібліотеки, позашкільні заклади, які, як правило, є лише в районних центрах. У 2011 р. в Україні вже почали функціонувати близько 2 тис. освітніх округів, до складу яких увійшло більше 8 тис. навчальних закладів, у яких здобувають освіту понад 1 мільйон учнів. Наприклад, у Житомирській області на даний час функціонують 75 освітніх округів. У Чернігівській області, де більше половини шкіл — заклади з малою наповнюваністю, створено мережу освітніх округів, у яких 115 шкіл визначено опорними. У них зосереджено найкращий педагогічний склад, матеріально-технічне та методичне забезпечення.

Доцільно створювати індивідуальні моделі розвитку сільських шкіл, становлення й організації системи профільного навчання, модернізації підходів і методів навчально-виховного процесу, забезпеченням сільським школярам умов для здобуття якісної освіти й успішної адаптації в соціумі. Модель профільного навчання охоплює концепцію забезпечення профільного навчання на базі створення опорної старшої школи з пришкольним інтернатом за рахунок ліквідації шкіл III ступеня.

Уніфікація моделі профільного навчання має враховувати особливості навчального процесу загальноосвітніх сільських шкіл, кожна має розробити свій механізм реалізації профільного навчання на основі індивідуального навчального плану. Альтернативою моделі профільного навчання є експериментальний типовий навчальний план старшої школи, особливість якого є в тому, що його інваріантна частина забезпечує обов'язковий рівень стандарту для кожного учня [1]. Профільне навчання можна реалізувати через дистанційну форму за рахунок кейс-технологій, які компенсують відсутність можливості підключення до Інтернету.

Метод case-study або метод конкретних ситуацій (від англійського case - випадок, ситуація) - метод активного проблемно-ситуативного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань-ситуацій (вирішення кейсів) [10].

За результатами моніторингового аналізу матеріально-технічного стану загальноосвітніх навчальних закладів та зі згоди територіальної громади має визначатись доцільність використання вивільнених приміщень по типу «навчально-виховного комплексу: загальноосвітня школа–дошкільний заклад», що дасть можливість отримувати дошкільну освіту з 5 років і дозволить зберегти сільську школу. На базі дошкільних закладів пріоритетним є створення центру розвитку дитини, що підвищить рівень охоплення дітей дошкільною освітою.

Як ми вже зазначили, сучасна ситуація щодо наповнюваності сільських шкіл зумовлює появу малочисельних шкіл. Пункт 2 статті 14 Закону України «Про загальну середню освіту» чітко регламентує, що наповнюваність класів у загальноосвітніх навчальних закладах, розташованих у селах, селищах, визначається демографічною ситуацією, але повинна становити не менш як п'ять осіб. З метою збереження сільських населених пунктів доцільно внести зміни до закону щодо встановлення меншого показника, зокрема, наповнюваність класів має бути не менше трьох осіб. Оптимальна організація освітнього процесу в малочисельній школі вимагає відмови від традиційної класно-урочної системи. Альтернативою може бути утворення динамічних груп учнів із числа тих, хто засвоїв на певний момент приблизно однаковий обсяг знань. Так будуватиметься навчання на основі індивідуальних темпів і рівнів засвоєння навчального матеріалу.

Виходячи із сутності поняття малокомплектна школа, до найпоширеніших типів малокомплектних шкіл належать ті, що мають у структурі один, два і три комплекти. Останній об'єднує від 14 до 40 учнів. Ці показники регулюються наказом Міністерства освіти і науки

України «Про внесення змін та доповнень до наказу Міністерства освіти України від 10. 09. 1997 № 341» (від 17 вересня 1999 р. № 328), а також рекомендаціями практичним працівникам (від 23 жовтня 2000 р. № 1/9-435). Доцільним є створення комплексу на основі поєднання суміжних класів: другого і третього. Адже поєднання першого і другого класів є не зовсім практичним, враховуючи відсутність соціально-адаптаційного періоду дітей 6-літнього віку.

У програми вищих навчальних закладів потрібно вводити *адресність підготовки* вчителя-предметника широкого діапазону, що передбачатиме навчання за суміжними спеціальностями, володіння комп'ютерними технологіями навчання, іноземними мовами та засвоєння сучасних інтерактивних методик роботи у малокомплектних сільських школах. Підготовка вчителя-предметника широкого діапазону сприятиме впровадженню принципово нового типу навчального закладу – „школа – родина” для навчання дітей за місцем їх проживання, де один вчитель викладатиме всі предмети, отримуючи подвійну заробітну плату. Реформування системи підготовки фахівців має включати підвищення кваліфікації вчителів, яке відбувається згідно нормативно-правової бази – 1 раз на 5 років. Підвищення кваліфікації вчителів має проводитись в залежності від потреб вчителя і вимог часу. Зокрема, має бути вільний вибір вчителем тематичних курсів.

Водночас у зв'язку з обмеженістю ресурсної бази сільського загальноосвітнього навчального закладу та необхідністю підвищення якості освітніх послуг, актуальним є *створення при районних відділах освіти Інформаційних центрів допомоги сільському вчителю*, де він зможе отримати різносторонню оперативну інформацію, зокрема, відомості про нові нормативно-розпорядчі документи, про сучасні навчально-виховні методики, пріоритетні напрями у наукових дослідженнях з педагогіки, психології, соціології, мати повну і достовірну інформацію про перспективний педагогічний досвід. У аспекті регіоналізації має бути проведення спільних засідань представників вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, директорів шкіл в рамках надання їм методичної допомоги для забезпечення якості освіти.

Альтернативним напрямком є використання приміщень сільських клубів у зв'язку з незадовільним матеріально-технічним станом сільських загальноосвітніх навчальних закладів, діяльність яких буде призупинена через необхідність капітального ремонту чи з інших причин. У клубі чи будинку культури можна розмістити початкову школу. При цьому потрібно враховувати розмір дотації сільським бюджетам (на 2013 р. він був суттєво зменшений), який включається до затвердженого районного бюджету, що у більшості випадків обмежує можливості і є неприйнятним для створення навчально-виховних комплексів та переведення їх на утримання сільських громад.

Надання освітніх послуг відповідної якості та доступність їх отримання не вирішується програмою «Шкільний автобус» (згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 року № 31 «Про затвердження державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус»). Особливо актуальним є надання якісних освітніх послуг у гірських школах оскільки діти змушені добиратись до найближчого загальноосвітнього навчального закладу за 10-17 кілометрів. На жаль, навіть створення пришкільних інтернатів не вирішує проблему. По-перше, їх існування не враховано жодним коефіцієнтом; по-друге, не враховано роль людського та соціального фактора, більшість батьків не погоджуються віддавати дітей у інтернати. Слабкими сторонами неефективної дії соціальної програми «Шкільний автобус» у сільських населених пунктах України є: неврахування у гірських районах можливості виникнення природних ризиків, що блокують роботу автобуса; неможливість вчасного забезпечення паливом (через відсутність фінансування та скасування тендеру на закупівлю палива вродздріб на автозаправних станціях за талонами).

Альтернативою є внесення змін до Закону України «Про тендерні закупівлі», або взагалі відмовитись від шкільних автобусів з метою економії бюджетних коштів, скориставшись послугами приватних перевізників (як менш затратними), дозволивши при цьому громаді контролювати фінансування освітнього процесу. Використання “міжрегіональної договірної” моделі, яка заснована на підвищенні ролі суспільно-державного управління, сприяє активізації діяльності сільських територіальних громад забезпечуючи при цьому модернізаційні процеси у сфері освіти.

Висновки. В перспективі, збереження сільських населених пунктів залежатиме від розвитку сфери освіти. Врахування сформованих тенденцій розвитку дошкільних навчальних закладів та загальноосвітніх навчальних закладів, рівня доступності та якості освітніх послуг, альтернативних шляхів модернізації соціальної інфраструктури села дасть змогу розробити конкретні пропозиції до проекту рекомендацій, які передбачатимуть відповідні заходи і для уряду, і для парламенту, і для місцевої влади з метою радикального впливу на ситуацію.

Література

1. Айкірян А., Бурлакова Л. Проблеми сучасної сільської школи // Директор школи. – 2011. – № 11 (65). – С. 2-5.
2. Дошкільна освіта України у 2012 р.: стат. бюл. / [відп. за вип. І. В. Калачова]. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 87 с.
3. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2010/11 навчального року : стат. бюл. / [відпов. за вип. І. В. Калачова]. – К. : Державна служба статистики України, 2011. – 100 с.
4. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2011/12 навчального року : стат. бюл. / [відпов. за вип. І. В. Калачова]. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 100 с.
5. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2012/13 навчального року : стат. бюл. / [відпов. за вип. І. В. Калачова]. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 100 с.
6. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2013/14 навчального року : стат. бюл. / [відпов. за вип. І. В. Калачова]. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 100 с.
7. Малокомплектні школи закривають, щоб у селах не було людей? Оптимізація мережі навчальних закладів - ідеологія розуміння. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/article/25098877.html
8. Красовська О. Усе це боляче пече // *Віче*, 2012. – №7– Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3051/>
9. Оптимізація мережі навчальних закладів - ідеологія розуміння. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sorada.gov.ua/actual/7822-optymizatsija-merezhi-navchalnyh-zakladiv--ideologija-rozuminnja.html>
10. Психологія і педагогіка. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (case study) : Навчально-методичний посібник – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2012. – С. 3 (145 с.)
11. Статистичний щорічник України за 2012 р. / [відпов. за вип. О. Е. Остапчук]. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – 552 с.
12. Щодо проблем розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів. Аналітична записка [Електронний ресурс]: Національний інститут стратегічних досліджень при Президентіві України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1132/>

УДК 33.711

*Лариса Запорожан,
Мирослава Феш*

ПРОБЛЕМИ ТА РЕЗЕРВИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано роботу транспортного комплексу Тернопільської області. Визначено сучасний стан залізничного, автомобільного, авіаційного та міського електричного транспорту. Виявлено проблеми розвитку транспортного комплексу області та запропоновано напрями їх розв'язання.